

REGISTERBLAD

Namn och datum: Magnus Martinsson (redigerat 18-2-1999)

Område av riksintresse för naturvård i Gotlands län

Områdesnummer: **NRO09066**

Områdesnamn: **AUSTERRUM-ÖSTRA STORSUDRET**

Kommun: Gotlands

Kartblad: 5I NO, 5J NV, 5I SO, 5J SV, Mittpunkt: 5J 4a 04

Areal: 4 298 ha, varav 754 ha vatten och 3544 ha land

Naturgeografisk region: 14 c Gotland

Kust/havsregion: IV - Egentliga Östersjön

Regionindelning för sjöar och vattendrag:

Agrara kulturlandskapsregioner:

Landskapsform: Slätt med lägre relativ höjd än 20 m

Riksvärde

sedimentär berggrundsstratigrafi, fossil, raukar, moränkust		
odlingslandskap	naturbetesmark	flora
	äng	flora
våtmarkskomplex	marin strandäng	fauna
	strandäng	flora
	fuktäng	
	sumpskog	

Värdeomdöme: Ett ur geologisk synpunkt mycket representativt stycke flackkust. Raukområdena, speciellt Holmhällar är viktiga även ur sedimentologisk/palontologisk synvinkel. Här kan revsamhällen studeras. Odlingslandskap med hela 1 868 hektar naturbetesmark vilket utgör 53% av områdets totala landareal. Faludden-Austerrum utgör den största sammanhängande betade öppna gräsmarken på Gotland. Naturbetesmarkerna omfattar en mängd naturtyper och hyser en mycket rik flora. I området finns minst sex ängen vilka hyser en rik flora, bl a med rik förekomst av bl a hartmansstarr, späd ögontröst och svensk ögontröst. Fågelfaunan i området är mycket rik. Yttre och Inre Stockviken utgör ett av öns viktigaste områden för rastande vadare, gäss och änder. Austerrum är med sina 485 hektar Gotlands tredje största våtmarksområde och det största området med betade fuktängar på Gotland.

Huvudkriterier:

- A. Representativ flackkust med värdefull flora och rik häckfågelfauna.
- B. Välbevarat äldre odlingslandskap.

C. Förekomst av en rad rödlistade kärlväxter. Flera häckande fågelarter som finns upptagna på rödlistan.

D. Rik flora. Mycket rik fågelfauna.

Stödkriterier: Storlek, mångformighet, kontinuitet, representativitet, raritet, nyckelområde, funktion.

Förutsättningar för bevarande: Att betet fortsätter inom de områden som fortfarande betas. Området påverkas negativt av all form av exploatering. Fortsatt jordbruk med åkerbruk, naturvårdsinriktad betesdrift och skötsel av landskapselement. Restaurering av igenvuxna ängar och naturbetesmarker. Områdets värden kan påverkas negativt av: Minskad eller upphörd jordbruks-/betesdrift skogsplantering på jordbruksmark, energiskogsodling, spridning av gifter eller gödselmedel, bebyggelse, nydikningar, täkt, luftledning och vägdragningar. Bevarandet av våtmarkernas värde kräver att områdets hydrologi skyddas mot dränering.

Säkerställande: Klass 1-område i Länsstyrelsens sammanställning över områden med värdefull natur (Länsstyrelsen 1984).

Omfattas av ett utökat strandskydd 200 m. Heligholmen är fågelskyddsområde (1965). Holmhällar och Hammarshagehällar är landskapsbildsskyddsområde (1967). Stockviken är upptagen som viktig våtmark i Norden.

Området berör område av riksintresse för friluftsliv nr I 3.

Storsudretngår i Länsstyrelsens program för bevarande av natur- och kulturmiljövärden i odlingslandskapet (objekt nummer 50, 51, 54) och i nationell bevarandeplan för odlingslandskapet (objekt nummer I8012 88-23, 29, 32--34, 89-03--06, 15--16, 19--25, 66, 73--91, 90-7--12).

Delar av Faludden och Yttre Stockviken är av regeringen föreslagna Natura2000-områden.

Områdets huvuddrag:

Tuviken-Austerrum

Austerrum betyder "det östra rummet" och innefattar väldiga, fuktiga betesmarker belägna öster om Fide och Öja socknars odlingsbygd. Markerna är mycket magra och ligger på berggrund av mörk kalksten. I norra delen överlagras kalkstenen av moränmargel men i södra delen saknas lösa jordlager och marken täcks här endast av ett tunt lager vittringsgrus. Området har under lång tid varit betesmark. Tidigare har delar av området även hävdats som äng. Mindre delar har tidigare varit uppodlade men vegetationen har här naturaliserats. Austerrum genomkorsas i väst-östlig riktning av ett stort antal stentunar. Största delen av dessa hägnadssystem är byggda under Laga Skifte. Områdets helt dominerande del är de vidsträckta och tuviga fuktängar som täcker större delen av området. I tuvorna finns på en del håll gul tuvmyra, en art som är beroende av djurens bete. Fram till för ca 70 år sedan var området helt öppet och utan träd och buskar. Stora delar av Austerrum är nu igenväxta av en och tall. I fuktängarna finns låga enbuskar och på mark med lite tjockare jordtäckning har talldungar etablerats. Vegetationen i fuktängarna domineras av älväxing och blåtåtel. Här växer även bl a hirsstarr, slankstarr, knägräs, darrgräs, vildlin, vitmåra, gulmåra, brudbröd, blodrot, sumpgentiana och klöverärt. I bottenskiktet märks kalkkammossa, guldspärrmossa, mellankrokmossa och korvskorpionmossa. I fuktängarna finns på flera håll små vätar. Här dominerar på de flesta håll agnsäv. I norra delen finns ett område med lite större vätar med fria vattenytter. Här växer knappag, bunkestarr, trädstarr, ag, spikblad, gulkämpar, ärtstarr, gåsört, ryltåg, vattenmynta och ältranunkel. Vattenytterna växer nu långsamt igen med ag. På strandängen växer krypven, salttåg, rödsvingel, smultronklöver, strandmalört, glasört och östkustarv. På lerig mark i strandkanten växer på något håll dvärgsäv.

Området hyser ett rikt fågelliv. Bl a häckar här strandskata, tofsvipa, brushane, sydlig kärrensäppa, skärfläcka, stjärtand, kricka och skedand. Området är en viktig rastplats för sträckande vadare, gäss och

änder. I det öppna landskapet finns länets troligen största bestånd av sydlig ljungpipare. På grund av öppenheten och ostördheten nyttjas området av rastande gäss och jagande rovfåglar.

Faludden-Stockviken-Sallmunds

Markerna från yttre delen av Faludden till Skär fiskeläge i Öja omfattar fem kilometer sammanhängande strandmarker. Området ligger på berggrund av märkelig kalksten men denna överlagras av sand i Sandarviken samt mellan uddarna Barkarveård och Ollaifsård. Området är öppet och saknar nästan helt träd och buskar. Markerna vid Faludden har under lång tid varit naturliga fodermarker. Stora delar har tidigare hävdats som äng. Ännu in på 1970-talet förekom slätter av naturlig äng på Faludden. Anledningen till att slättern upphörde var att de vitkindade gässen då började uppträda i större antal på Gotland under vårflyttningen. Det tidiga och mycket intensiva bete som gåsbetet utgör medför att gräset blir helt nerbetat. Under torrår kan gräset få svårt att återhämta sig när gässen lämnat Gotland i maj. Hela området betas idag av nötkreatur, får och hästar. Strandängarna är välhävdade medan fuktängarna är måttligt betade.

Strandmarkerna är flacka men i de östra delarna utgörs strandkanten av en meterhög gruskant vilken delvis förhindrat utbildning av strandängsvegetation. I norra delen av Sandar finns dock välutvecklad strandängsvegetation. I inre delen av Sandarviken har sand avlagrats i en bred bank parallellt med stranden. Denna har inneslutit en havsvik med ett marsklandliknande utseende. Markerna är här ytterst välbetade och vegetationen är rik. Här växer rödsvingel, salttåg, krypven, saltgräs, glesstarr, smultronklöver, gulkämpar, kustarun, havssälting, saltnarv, rödsäv samt ruggar av havssäv. Öster om kustlagunerna finns en för Gotland ovanlig typ av fuktäng dominerad av stagg. Fuktängen ligger på kullig sandmark och har stort inslag av ljung. På kullarna växer sandstarr, rödven och kruståtel. Sänkorna domineras av knägräs, blåtåtel, tuvtåtel och loppstarr. I de lite rikare partierna finns även slätterblomma, kärrknipprot och dvärgviol. På övriga håll i området domineras fuktängarna av älvväxing, blåtåtel och på en del håll av tuvtåtel. Fuktängarna är tuviga och har ett örtrikt innehåll. Av de mycket få buskarna som finns i området utgörs en av spetsbladigt daggvide, en ovanlig art i landet som har få vilda förekomster. Detta skulle kunna vara en vild förekomst. På en av de hästbetade fuktängarna i området finns relativt rikligt av den i landet mycket sällsynta fatsvampen. Arten förekommer endast på hästspillning i betade fuktängar i kalktrakter.

Fågellivet på norra Faludden är mycket rikt och tätheten för de häckande vadarna utgör en av de högsta i landet. I området häckar bl a ca 30 par rödspov, 30 par brushane och 6 par sydlig kärrsnäppa. Till områdets häckfåglar hör även fiskmås, skrattmås, strandskata, tofsvipa, rödbena, skärfläcka, storspov, ljungpipare, ejder och raphöna. Läget har också medfört att området erhållit stor betydelse som rastlokal. Här har t ex flockar på 5 000 vitkindade gäss iakttagits förutom flockar av grågäss, prutgäss, ändrar, svanar och vadare. Ett flertal celebriteter har också observerats, bl a blåkindad biätare, svart stork, vit stork, dvärgrördrom, blåkråka och flamingo.

De örtrika ängsmarkerna vid gården Lasses hyser en rik förekomst av den späda ögontrösten (*Euphrasia stricta* var. *tenuis*), vilken i takt med ängsbrukets upphörande nästen helt försvunnit inom stora delar av Sydsverige.

Vid Sallmundsudd häckar tärnor och vadare. I de innanförliggande lövängarna är fågelrikedomen stor och här kan man få höra bl a rosenfink, kärrsångare, sommargylling och kornknarr.

Hammarshagehällar-Holmhällar-Kvännmyr

Uddarna Hammarshagehällar och Holmhällar visar mot havet stora raukfält uppbyggda av revkalksten. Dessa raukar har ofta en egenartad utformning. Kalkstenen utgör länets yngsta blottade siluriska lagerföljd. Den består nästen uteslutande av grova krinoidéstjälkar och stromatoporoider. Flera av raukarna står med sin bas i vattnet och bearbetas fortfarande av vågorna. Ovanför raukarna finns mäktiga strandvallar. Innanför Holmhällar utbreder sig ett dynlandskap. Vid Kvännmyr i S är strandvallsmorfologin åter påtaglig. Innanför landskaps- skyddsområdet vidtar i N sandiga avlagringar, vilka mot S avlöses av strandgrus.

På sandstranden vid Skvalpviken invandrar nu höga strandväxter, som strandråg, marhalm och tatarsallat. Dessutom kvarlever här gamla element i växtvärlden. Kvännmyr är en agmyr med rikt inslag av bunkestarr. I den älvväxingdominerade lag gen finns stora mängder orkideer, bl a honungsblomster och flugblomster.

I Kvännmyr häckar grågås och vintertid utgör området jaktmark för rovfåglar.

I samband med terrängkörning har på många ställen markskador uppstått. Relativt omfattande täktverksamhet förekommer vid Hammarshagehällar. Sandstranden vid Holmhällar utgör Storsudrets bästa badstrand.

Heligholmen

Heligholmen har samma egenartade och storslagna utformning som Hammarshagehällar och Holmhällar och får sin karaktär av strandvallar och raukar. Ön är synnerligen fågelrik och tills nyligen häckade här en av landets största kolonier av silltrut, en art som dock nu hotas starkt av konkurrens från gråtruten. Vissa år finns här länets troligen största koloni av silvertärnor. Av övriga häckfåglar kan skrântärna, kentsk tärna, roskarl och tobisgrissla omnämnas. Tordmulen har iakttagits på ön under häckningstid. Vintertid uppehåller sig storskarvar på ön.

Ön utgör ett markant och mycket tilltalande blickfång från det välbesökta strandområdet innanför.

Stockviken är ett våtmarksområde med värde av våtmarkskomplex, marin strandäng, fuktäng och strandäng. Området har botaniska och ornitologiska värden. Austerrum är ett stort våtmarksområde med värdet av våtmarkskomplex, fuktäng, sumpskog, flora och fauna. Faludden har värdet av våtmarkskomplex, fuktäng, flora och fauna.

Anmärkningar: Sed.berggrundsstratigrafi enl brev lst dnr 97/198.VMI-ID: 5J4A05, 5J5A03, 5J4B01

Referenser:

Gotlands kommun, 1995: *Vision Gotlands 2010*.

Hedgren, S., 1981: *Ugnen, Lausvik, Stockvik. Inventering av häckfågelfaunan i tre gotländska kustområden.* – Länsstyrelsen i Gotlands län.

Länsstyrelsen i Gotlands län, 1984: *Värdefull natur på Gotland*.

Länsstyrelsen i Gotlands län, 1986: *Sjöinventering*.

Länsstyrelsen i Gotlands län, 1993: *Program för bevarande av odlingslandskapets natur- och kulturmiljövärden*.

Martinsson, M., Nordin, M., 1991: *Ängs- och hagmarker på Gotland. Del 5, Storsudret.* –Länsstyrelsen i Gotlands län.

Martinsson, M., 1997: *Våtmarker på Gotland.* –Länsstyrelsen i Gotlands län.

Naturvårdsverket, 1994: *Myrskyddsplan för Sverige*.

Naturvårdsverket, 1996: *Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet*. Stockholm.

Nilsson, B.-O., Olsson, Y., 1984: *Inre Stockviken. Botanisk inventering.* –Länsstyrelsen i Gotlands län.